

ลูกแม่น้ำโขง: การถวิลหามิตรภาพที่แสนหวานในวรรณกรรมเยาวชนของไทย

Mekong River: Yearning the sweetness Friendship in Thai Youth Literature

อภิชญา ญาดาพัชร^{1*} และพัชลินจ์ จินนุ่น²

Apichaya Yadapat^{1*} and Phatchalin Jeennoon²

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท, หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยทักษิณ

¹ Graduate student, Department of Master of Education, Faculty of Thai, Thaksin University.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยทักษิณ

² Assistant, Faculty of Humanities and Social Sciences, Faculty of Thai, Thaksin University

* Corresponding author, E-mail: apichaya.june278@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาด้านการนำเสนอและประกอบสร้างความหมายเรื่อง “ลูกแม่น้ำโขง” ของ เขมชาติ ผลการศึกษาพบว่า เรื่องนี้ผู้แต่งโหยหามิตรภาพและกิจกรรมในวัยเยาว์ โดยผู้แต่งประกอบสร้างอดีตผ่านฉาก สถานที่ พฤติกรรม บทสนทนาของตัวละครต่าง ๆ อนึ่งความผูกพันและความทรงจำเหล่านี้มักเริ่มขึ้นในวัยเด็ก เมื่อโตขึ้นจึงโหยหาสถานที่แห่งความทรงจำ ฉากและสถานที่ “ลุ่มน้ำริมฝั่งโขง” ทำให้เห็นท่วงทำนองในการเขียน ของ เขมชาติ เต็มไปด้วยน้ำเสียงแห่งการโหยหาอดีตที่เลยล้วย้อนกลับมาไม่ได้เช่นเดียวกับสายน้ำไม่เคยไหลย้อนกลับมาอีก ทั้งนี้แสดงให้เห็นถึงการโหยหาอดีตในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์สังคมพื้นฐานสำคัญในกระบวนการที่ซับซ้อนของชนชั้นในสังคมโลกสมัยใหม่

คำสำคัญ: ถวิลหามิตรภาพ, ลูกแม่น้ำโขง

Abstract

The propose of this journal submit and build meaning of “ Mekong River” by Kemchart .The finding of this journal found that the author is yearning friendship and activities when were child. The authors build the past through the scene, places and behavior. The dialogue conversation of characters and signs, incidentally the relationship and remembrance often create when were young and grow up we will yearn the remembrance places that scene and places at Khong waterfront let to know the tune in writing of Kemchart so be permeated with the yearning tone no time to turn back like the river has no reture.This showing to yearning the past for the past in case of basic social phenomenon by the racist complex process in of Modem society.

Keywords: Nostalgia, Mekong River

บทนำ

วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมสมัยใหม่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การดำเนินชีวิตของผู้คนมีความแปรเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว การพัฒนาเทคโนโลยี ระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรม ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และวัฒนธรรมบริโภคนิยมทำให้ผู้คนในสังคมไม่ได้บริโภคและแลกเปลี่ยนสิ่งของกันตามคุณค่าของสิ่งของนั้นอีกต่อไป หากแต่กลายเป็นการบริโภคสัญชาตญาณ ภาพลักษณ์และภาพจำลอง สภาพที่เกิดขึ้นทำให้ปัจเจกบุคคลไม่มีพื้นที่ในการแสดงความเป็นตัวตนในสังคม ดังนั้น ทางหนึ่งของการต้องการพื้นที่ตัวตนและอัตลักษณ์ในสังคมหลังสมัยใหม่จึงเกิดขึ้นผ่านการโหยหาอดีต ทั้งนี้ อารมณ์โหยหาอดีตในสังคมไทยมีสองสาเหตุสำคัญ ได้แก่ 1) ชาตินิยมใหม่ และ 2) ภาวะวิกฤตตัวตน

เมื่อสังคมเคลื่อนตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้คนในสังคมไม่มีหลักยึดภาพทรงจำที่ชัดเจนเหมือนในอดีต ผู้คนจึงโหยหาที่มาและรากของตนเอง กอปรกับการที่สังคมไทยได้เรียนรู้ประสบการณ์จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2540 จึงเป็นการสร้างกรอบขึ้นเพื่อป้องกันตนเอง เป็นชาตินิยมใหม่ทำให้กระแสโหยหาอดีตแพร่กระจายอย่างรวดเร็วในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมาอย่างเห็นได้ชัดเจน (เหมียวสุข, 2550) การคิดคำนึงถึงอดีตในปัจจุบันจึงเป็นปฏิกิริยาของคนในสังคมที่ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในฐานะของผู้บริโภคที่มีต่อเทคโนโลยีและเครื่องมือสื่อสารที่ทำให้การติดต่อสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ดังนั้น กระแสการถวิลหาอดีตจึงปรับสภาพให้สอดคล้องกับส่วนต่าง ๆ ของสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เห็นได้จากผลงานต่าง ๆ ที่ปรากฏ ได้แก่ ผลงานด้านประวัติศาสตร์ ภาพยนตร์ ดนตรี แฟชั่น ร้านขายกาแฟโบราณ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น ผลงานเหล่านี้ล้วนมีอาการถวิลหาอดีตสอดแทรกอยู่ในพื้นที่ชีวิตแห่งธรรมชาติ ดังที่ ัญญา สังขพันธ์านนท์ (2547) กล่าวไว้ว่า อารมณ์ถวิลหาอดีตหรือการโหยหาอดีต (nostalgia) ในความหมายของนักมานุษยวิทยายุคหลังสมัยใหม่ คือ วิธีการมองย้อนอดีตที่ยึดโยงระหว่างชีวิตในช่วงขณะปัจจุบันกับประสบการณ์แห่งอดีตที่เลียบเป็นรูปแบบของการรับรู้ความจริงอย่างหนึ่งที่ช่วยให้เราได้คิดใคร่ครวญหรือทำความเข้าใจอดีตที่ผ่านมาไปแล้ว โดยการนำมาครุ่นคิดใคร่ครวญใหม่ อาจกล่าวได้อีกอย่างว่านี่คือการจินตนาการถึงโลกที่เราได้สูญเสียไปแล้ว ของปัจเจกบุคคลที่เคยมีประสบการณ์ในอดีต สอดคล้องกับ พัฒนา กิตติอาษา (2546) กล่าวว่า การโหยหาหรือถวิลหาอดีต (nostalgia) เป็นวิธมองโลกหรือวิธีการให้ความหมายแก่ประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์อย่างหนึ่ง โดยเน้นความสำคัญของการจินตนาการและอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนในปัจจุบันขณะที่มีต่ออดีตที่ผ่านมาไปแล้ว ทั้งนี้ เมื่อสังคมเปลี่ยนไปทำให้ความรักในสังคมขาดความเป็นมิตร สรุปลงได้ว่า กระแสการถวิลหาอดีตเป็นวิธีการมองย้อนอดีตที่ยึดโยงระหว่างชีวิตช่วงขณะปัจจุบันกับประสบการณ์แห่งอดีตซึ่งเป็นความทรงจำที่ดีก่อให้เกิดมิตรภาพของปัจเจกบุคคล มิตรภาพที่แสนหวานจึงถูกจำกัดพื้นที่ ภาพแทนของมิตรภาพในความทรงจำก็ยังคงตราตรึงอยู่ มิตรภาพจึงเป็นที่ยั่งยืนในความหมายของมัน แต่ในทางกลับกันก็เป็นสิ่งที่ไม่จีรัง หากลองมองรอบกายจะเห็นว่ารอบกายของเราไม่เคยเหมือนเดิมสักวัน เช่นเดียวกับการเดินทางที่ไม่มีที่สิ้นสุด การถวิลหาหรือโหยหาอดีตจึงเป็นอาการของมนุษย์ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องราวที่ผ่านมาผ่านไปแล้ว โดยนำเรื่องราวความทรงจำดี ๆ กลับมาครุ่นคิดใคร่ครวญใหม่ในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะวรรณกรรม

งานเขียนวรรณกรรมเยาวชราชวัตรพระราชนิพนธ์ “แว่นแก้ว” กล่าวถึงการโหยหาอดีตได้อย่างน่าสนใจ ดังนวนิยาย เรื่อง “ลูกแม่น้ำโขง” เขียนโดย เขมชาติ เป็นเรื่องที่ยกเล่าถึงลูกแม่น้ำโขง พุดถึงชนบทอันงดงามที่ผู้คนพึ่งพาช่วยเหลือกัน สภาพธรรมชาติที่ผูกพันแวดล้อมวิถีชีวิต ปัญหาของเด็กที่เกิดมามีฐานะดีท่ามกลางคนอื่น ๆ ที่ยากจน การเล่นเกมของเด็ก ๆ และแฝงข้อคิดทางด้านคุณธรรมจริยธรรม

ได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ ความมีน้ำใจ เป็นต้น นวนิยายเรื่อง “ลูกแม่น้ำโขง” ถือได้ว่าเป็นนวนิยายที่ใช้ภาษาเล่าเรื่องราวเรียบง่าย เนื้อหาสนุกสนาน อ่านแล้วทำให้เพลิดเพลินด้วยความประทับใจในความน่ารักสดใสที่เพื่อนมีต่อกันอย่างจริงใจ ดังความตอนหนึ่งในคำนิยมของปราบดา หยุ่น (อ้างถึงใน เขมชาติ, 2544) ความว่า “...แม้จะเกือบเข้าข่ายวรรณกรรมเยาวชนไทยแบบเดิม ที่บางคนเอือมระอา แต่หากกัดผ่านเปลือกลงไปแล้ว จะพบเนื้อที่เข้มข้น สนุกสนาน สื่อสารด้วยภาษาที่เปี่ยมเสน่ห์แห่งความเรียบง่าย บางครั้งบางครั้งก็มีลูกเล่นน่าหยิกหยอก ที่สำคัญอ่านแล้วเชื่อว่าเด็กชายปั้ม มีเลือดเนื้ออันอ้วนกลมอยู่จริง ที่ใดที่หนึ่งริมแม่ฝิ่งโขง นั่นคือความหมายและความสำเร็จแห่งจินตนาการ”

วรรณกรรมเรื่องนี้ผู้แต่งประกอบสร้างเรื่องราวอันเกี่ยวเนื่องกับการถวิลหาอดีต ทั้งนี้ผู้แต่งกล่าวถึงเรื่องราวของตนในอดีต ตลอดจนพื้นเพถิ่นอาศัยของตนตั้งแต่เยาว์วัย ด้วยลักษณะของมิติการถวิลหาอดีตดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษาสนใจ นวนิยาย “ลูกแม่น้ำโขง” มาเป็นตัวบทในการศึกษา ลูกแม่น้ำโขง : การถวิลหามิตรภาพที่แสนหวานในวรรณกรรมเยาวชนของไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาด้านการนำเสนอและประกอบสร้างความหมายเรื่อง “ลูกแม่น้ำโขง” ของ เขมชาติ

สมมติฐาน

นวนิยาย เรื่อง “ลูกแม่น้ำโขง” ของ เขมชาติ ด้านการนำเสนอและประกอบสร้างความหมายปรากฏการถวิลหามิตรภาพที่แสนหวาน

ประโยชน์ของงานวิจัย

เป็นประโยชน์ในการศึกษาทฤษฎีใหม่ที่นำมาใช้สำหรับการวิเคราะห์วรรณกรรมร่วมสมัย เกี่ยวกับการการโหยหาอดีต ด้านการนำเสนอและประกอบสร้างความหมายเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาการถวิลหามิตรภาพที่แสนหวาน ใน นวนิยาย “ลูกแม่น้ำโขง” ของ เขมชาติ

ผลการวิจัย

1. ลุ่มน้ำโขง: แหล่งหลอมรวมมิตรภาพไร้พรมแดน

สายธารแห่งประวัติศาสตร์สะท้อนให้เห็นว่า การตั้งบ้านเรือนของชุมชนสองฝากฝั่งแม่น้ำโขงส่วนใหญ่เกิดจากการอพยพโยกย้ายของกลุ่มชนหลากหลายชาติพันธุ์มาตั้งแต่ยุคตำนาน ผ่านยุคประวัติศาสตร์ ต่อมาเมื่อโลกเข้าสู่ยุคการค้าอาณานิคม ซึ่งผลักดันให้เกิดรัฐชาติสมัยใหม่ที่ต้องแสดงความมีตัวตนของรัฐด้วยเส้นเขตแดน กำหนดพื้นที่ที่ได้อำนาจรัฐที่ชัดเจนบนแผนที่โลก แม่น้ำโขงจึงกลายเป็นแนวพรมแดนระหว่างรัฐไทยกับรัฐลาว ชุมชนข้ามน้ำโขงจึงกลายเป็นความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนระหว่างชุมชนชายแดนไทยลาว ผูกโยงด้วยเงื่อนไขของสภาพภูมิศาสตร์ที่มีพรมแดนติดต่อกัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง “ข้ามฝาก” ซึ่งกล่าวถึงสายธารแห่งลุ่มน้ำโขงอันเป็นแหล่งหลอมรวมให้เด็กฝั่งไทยและฝั่งลาวมีกิจกรรมร่วมกันได้เป็นอย่างดี อีกทั้งสภาวะการเกิดกระบวนการเชื่อมโยงส่วนต่างๆ ของแม่น้ำโขงเข้าด้วยกัน

โดยใช้กลไกทางการเมือง เศรษฐกิจ ส่งผลให้วิถีริมฝั่งโขงเต็มไปด้วยการไหลเลื่อนเคลื่อนไหวยึดโยงกัน
อย่างซับซ้อน ดังข้อความ

...ประเทศไทยกับประเทศลาวขยับเข้าใกล้กันจนสามารถว่ายน้ำข้ามฝั่งไปหากันได้
หาดทรายทางฝั่งบ้านปุมเหยียดยาวออกไปอีกไกลมาก ต้องจูงควายลงน้ำเป็นระยะทางไกล
กว่าเดิม

(ข้ามฝาก : 142)

...เด็กฝั่งลาวเล่นน้ำเหมือนเด็กฝั่งไทย ที่เห็นแตกต่างกันก็คือ เด็กฝั่งโน้นเล่นตาม
ขอบตลิ่งไม่ออกมาไกลมากนัก จนทำให้ได้รู้ว่าร่องน้ำลึกตีเข้าฝั่งโน้น ฝั่งโน้นไม่มีชายหาด
กว้างเหมือนฝั่งนี้ เล่นน้ำกันอยู่เพลินๆ เสียงตะโกนจากฝั่งลาวได้ยินมาก้องท้องน้ำ
“ลูกบักไทยขี้แพ้”

(ข้ามฝาก : 143 - 144)

...ชาวเรือหน่วยปฏิบัติการลำน้ำโขง (นปข.) ของราชนาวิไทย ทำการต่อสู้กับ
ทหารลาวจนจมหายและมีทหารเรือตายไปหลายนายนั้น เป็นที่มาของการร้องเยาะเย้ยจาก
เด็กลาวว่า บักไทยขี้แพ้วานี้สร้างความโกรธแค้นให้แก่ประชาชนชาวไทยไม่น้อย โดยเฉพาะ
ชาวบ้านตามริมน้ำโขงที่มีชีวิตผูกพันกับเรือตรวจการลำน้ำเหล่านั้น ...

(ข้ามฝาก : 146 - 147)

จากข้อความข้างต้นหากมองโลกปัจจุบันจะเห็นว่า พื้นที่ส่วนนี้ได้สิ้นสุดยุคสมัยความขัดแย้งทาง
อุดมการณ์การเมืองการปกครอง มีการตกลงในแผนพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์จากแม่น้ำโขง ภายใต้ชื่อ
“ความร่วมมืออนุภาคุ่มแม่น้ำโขง” สำหรับประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
(สปป.ลาว) เกิดเป็นรูปธรรมแล้ว กล่าวคือ สะพานมิตรภาพไทย – ลาว ข้ามแม่น้ำโขง ในจังหวัดหนองคาย
และมุกดาหาร การไปมาหาสู่ข้ามเขตพรมแดน การมีลักษณะร่วมทางสังคมและวัฒนธรรม แม่น้ำโขงจึง
เป็นเสมือนเส้นทางหลวงที่ชุมชนสองฝั่งโขงใช้สัญจรไปมาหาสู่ มิใช่เป็นแนวพรมแดนที่ขวางกั้นผู้คนออก
จากกัน เมื่อสายน้ำเดียวกันที่เชื่อมร้อยฝากฝั่ง ซึ่งผูกพันกับวิถีชีวิตผู้คนมายาวนาน ถูกยกขึ้นเป็น
วรรณกรรมมากมาย นั่นเท่ากับสายตาของนักเขียนต่างเฝ้ามอง ไม่เพียงแม่น้ำในทางกายภาพ หรือ
ธรรมชาติ หากค้นลึกไปถึงห่วงโซ่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีร่วมกัน เพราะธรรมชาติเป็นสมบัติสากล
แม่น้ำที่ไหลผ่าน ก็เช่นเดียวกัน ทุกชนชาติไม่เพียงดื่มกินความอุดมสมบูรณ์ หรือเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จาก
แม่น้ำ ความผูกพันกับสายน้ำนั้น ทำให้เกิดภาพประกอบสร้างในวรรณกรรม “ลูกแม่น้ำโขง” ฉายภาพชีวิต
ลูกริมแม่น้ำโขงได้อย่างน่าสนใจ

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ไทย – ลาวในปัจจุบันดำเนินไปอย่างราบรื่นบนพื้นฐานของการเคารพ
ซึ่งกันและกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยมีปัจจัยเกื้อกูลกัน ได้แก่ ความใกล้ชิดทางเชื้อชาติ ศาสนา
ภาษา และวัฒนธรรม เป็นผลให้สองฝ่ายสามารถใช้กลไกความร่วมมือด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน
วัฒนธรรม โดยเฉพาะภาพทรงจำวัยเด็กของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องพยายามแสดงให้เห็นมิตรภาพของตัว
ละครทั้งจากฝั่งไทยและลาว

สายธารแห่งลุ่มน้ำโขงเป็นแหล่งหลวมรวมให้เด็กฝั่งไทยและฝั่งลาวมีกิจกรรมร่วมกันได้เป็นอย่างดี
นั้นถึงแม้ว่าในตอนแรกทั้งสองฝั่งจะพูดจาล้อกันจากฝั่งลาวว่า “ลูกบักไทยขี้แพ้ว” ฝั่งไทยจึงตอบโต้ว่า
“บักลาวตาขาว” จนทำให้เกิดการว่ายน้ำข้ามฝั่งทะเลาะกัน ดังที่ปรากฏในเรื่อง “ข้ามฝาก” นั้น ท้ายที่สุดก็

เกิดเหตุการณ์ช่วยเหลือกันจนทำให้เกิดเป็นมิตรภาพที่ไร้พรมแดน ดังที่ปรากฏในเรื่อง “ลูกแม่น้ำโขง” เป็นมิตรภาพของเด็กไทยมีชื่อว่า ปุ่ม เขียว และล้วน ที่พยายามว่ายน้ำมาช่วยเด็กจากฝั่งลาวชื่อว่า คำหล้า ซึ่งเป็นตะควิ ระหว่างที่ช่วยเหลือกันอยู่นั้นเด็ก ๆ ที่ฝั่งลาวมองเห็นภาพเหตุการณ์ได้ชัดเจน ดังข้อความ

สามแรงช่วยกันพยุงร่างกระเสือกกระสนเข้าฝั่งลาวอีกครั้ง แต่ครั้งนี้วัตถุประสงค์ต่างจากขามาครั้งแรก ครั้งนี้เพียงต้องการเอาคนมาส่งเมื่อถึงฝั่งโขคดีที่ตลิ่งช่วงนี้อยู่เสมอน้ำเขียวกับล้วนปั่นขึ้นก่อน แล้วดึงตัวเด็กลาวที่เป็นตะควิขึ้นไปบนฝั่ง แล้วนอนแผ่หลาอย่างหมดแรง...

(ลูกแม่น้ำโขง : 152)

เหตุการณ์ข้างต้นทำให้เกิดมิตรภาพในวัยเยาว์ของเด็ก ๆ ริมฝั่งโขง โดยเฉพาะปุ่ม หากมีโอกาสมักจะชวนเพื่อนต่างแดนมาเล่นด้วย ถือได้ว่าเป็นสายสัมพันธ์ที่พรมแดนมีจากกัน ภาพในอดีตแม่น้ำโขงเป็นทั้งเขตแดนทางภูมิศาสตร์และอุดมการณ์ระหว่างประเทศริมฝั่งโขง แต่ในปัจจุบันแม่น้ำโขงได้กลายเป็นดินแดนแห่งความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ทรัพยากรน้ำ พลังงาน การเกษตร การประมง การค้า การลงทุน การคมนาคมขนส่ง การท่องเที่ยว และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นอกจากนี้ จูดีรัตน์ ปิ่นแก้ว (2554) กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มแม่น้ำโขงในปัจจุบัน คือการพัฒนาในกลุ่มน้ำโขงมีความสัมพันธ์กับประเด็นความขัดแย้งระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองแบบทุนนิยมและลัทธิสังคมนิยมในภูมิภาคอินโดจีน ซึ่งประเทศไทยและแม่น้ำโขงได้กลายเป็นบริเวณยุทธศาสตร์ในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นถูกนำมาใช้อย่างฟุ่มเฟือยนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมจากเกษตรกรรมธรรมชาติสู่ระบบทุนนิยม เรื่องนี้จึงสะท้อนให้เห็นภาพในอดีตของลูกแม่น้ำโขงที่คอยช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และให้ความสำคัญกับชีวิตมากกว่าผลประโยชน์

2. กิจกรรมในวัยเยาว์: การเสริมสร้างมิตรภาพที่ยั่งยืน

การสร้างเสริมสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนมีความจำเป็นมาก เราไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวเพียงลำพังได้ การได้อยู่กับเพื่อนในวัยเดียวกันจะทำให้คอยร่วมทุกข์ร่วมสุขนำมาซึ่งการยอมรับนับถือ ความสมัครสมานสามัคคี และความร่วมมือระหว่างกัน การสร้างเสริมสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนที่ปรากฏในนวนิยาย “ลูกแม่น้ำโขง” เป็นกิจกรรมของเด็กๆที่ได้ทำร่วมกันในวัยเยาว์ ได้แก่ การเข้าค่ายพักแรม การล่ากะปอม การลงมอง การรวมเพื่อนสองหมู่บ้านเตะฟุตบอล และการเล่นน้ำริมฝั่งโขง เป็นมิตรภาพของตัวละครที่มีความหลากหลายตามเชื้อชาติ

เรื่อง “ไปพักแรม” กิจกรรมในวัยเยาว์ที่เสริมสร้างมิตรภาพที่ยั่งยืน หนึ่งเป็นการเล่าถึงกิจกรรมเข้าค่ายพักแรม กิจกรรมที่โรงเรียนจัดให้นักเรียนชั้น ป.5 และ ป.7 เข้าค่ายลูกเสือสามัญ เพื่อเสริมสร้างความแข็งแรงและความกล้าหาญ ทั้งนี้ตัวละคร ปุ่ม นำไก่ดำไปพักแรมขณะที่เพื่อนคนอื่นใช้เงินเป็นค่าอาหารแต่ให้ ปุ่ม นำไก่ไปต้มกินสำหรับอาหารมื้อเย็น โดยมีจื่อ ลูกครึ่งไทย – ลาว เพื่อนรักปุ่ม เพื่อนร่วมห้องและร่วมหมู่ลูกเสือรับหน้าที่เป็นเพชรฆาตสังหารไก่ เพื่อเป็นอาหาร ด้วยความรักและสงสารไก่ ปุ่มจึงพาไก่หนีเข้าไปในป่าจนเกิดเหตุการณ์วุ่นวายขึ้น ทั้งครู นักเรียน และหัวหน้าหมู่บ้านรีบออกตามหา ดังข้อความ

เกือบพลบค่ำแล้ว ครูสมเกียรติและลูกเสือชั้น ป. 7 หลายคนยังไม่ย่อท้อในการตามหาลูกเสืออ้วนที่เผลิดหายไป...

(แม่ไก่ขาเป๋ : 80)

บุ่มถูกพาลงมาจากเตียงนาร้าง เขายืนกอดใก้อยู่เบื้องหน้าครูสมเกียรติ เงยหน้าขึ้นมองครู แล้วยกมือไหว้ออวอน

(แม่ไก่ขาเป๋ : 82)

เรื่อง “ล่ากะปอม” เป็นอีกกิจกรรมในวัยเยาว์ที่เสริมสร้างมิตรภาพเช่นกัน กะปอมอาศัยอยู่บนต้นไม้มันถูกเด็กๆ ลูกแม่น้ำโขงทั้งหลายสอยลงมาแล้วตัวแล้วตัวเล่า เด็กๆ มีกระถุน (หนังสือกักตักไม้) และลูกกระถุนติดตัวทุกคน ทั้งนี้คนที่ยิงกะปอมเก่งที่สุด คือ เขียว

เขียว คือ คนที่ยิงกะปอมเก่งที่สุด จึงนำมาซึ่งมิตรภาพระหว่างเขียวกับบุ่ม ดังข้อความ...พรีบ! ผัวะ!

กะปอมร่วงผล็อยลงจากกิ่งไม้ บุ่มหันไปยังต้นเสียง

“ไอ้เขียว...”

“เออ...กูเอง กูรำคาญเลยยิงให้มึง”

(ล่ากะปอม : 117)

การเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ปรากฏในนวนิยาย “ลูกแม่น้ำโขง” กับเพื่อน ๆ นั้นสามารถสรุปเป็นแนวทางในการปฏิบัติดังนี้

1. รู้จักตนเอง รู้จักเพื่อน มีความเข้าใจในความต้องการตนเองและเพื่อน ยอมรับสภาพความเป็นจริงของตนไม่ยึดถือข้อบกพร่องใดๆ ในร่างกายของตน ยอมรับความแตกต่างในตัวเพื่อนกับตนเอง ไม่ยกตนข่มท่านหรือดูถูกเหยียดหยามเพื่อนที่ด้อยกว่าตน และคอยช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อนหากมีโอกาส ดังข้อความ

“เขียวเพิ่งจะหายจุกที่ท้องยังคงก้มหน้าก้มตาแกะปลาตัวเล็กๆ ที่หลังเหลือติดตามมองซึ่งเล็กมากจนเอาไปทำเป็นปลาปนอย่างเดียว”

(ลงมอง : 102)

... “ล้วน มึงให้พวกไอ้เขียวเตะด้วยไม้ได้เหลืออะ”

“ไม่ได้ ให้มันเตะด้วยทำไม มันชอบหาเรื่องพวกเราอยู่เรื่อย สองวันก่อนมึงก็เห็นว่ามันแกลึงกูยังง”

“มันอยากได้ปลาไปฝากแม่มันมั้ง ตอนมึงไปแล้วกูเห็นมันใช้ได้แต่ปลาซีกาก กูว่ามันไม่แกลึงเตะถูกปลาซีกามึงหรือล้วน มันบังเอิญเท่านั้นเอง”

(ลูกบอลรวมเพื่อน : 107)

จากข้อความแสดงให้เห็นฐานะที่ยากลำบากของเขียว ปลาตัวเล็ก ๆ ที่คนอื่นมองข้ามจะทิ้งแต่มีค่าสำหรับคนยากจนอย่างเขียวที่ต้องเลี้ยงยายและน้อง บุ่ม ที่มีฐานะดีกว่าไม่เคยดูถูกเหยียดหยามเพื่อนที่ด้อยกว่าตน ทั้งคอยช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อนหากมีโอกาส

2. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักพูด รู้จักฟัง เปิดโอกาสให้เพื่อนได้แสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน เอาใจใส่ในตัวเพื่อนและให้ความสำคัญกับเพื่อน ตลอดจนมีความซื่อสัตย์และจริงใจต่อเพื่อน ดังข้อความ

“...ป๋ม อุ่มอีดำเข้าสู่อ้อมกอด เดินไปอย่างช้าๆเมื่อถึงกองไฟ ที่มีหม้อน้ำเดือดพล่าน เขาตัดสินใจวิ่งอ้าวไปเลย...”

(แม่ไก่ขาเป้ : 79)

“...อีดายังคงอยู่ในอ้อมแขน แม้จะถูกกอดรัดจนแน่นอึดอัดแต่มีนก็ไม่มีหนี...”

(แม่ไก่ขาเป้ : 82)

จากข้อความการเอาใจใส่ในตัวเพื่อนและให้ความสำคัญกับเพื่อนนั้นมีทั้งคนและสัตว์จะเห็นได้ว่า ป๋ม เป็นเด็กที่ให้ความสำคัญกับทุกสิ่งอย่างไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์

3. มีน้ำใจเป็นนักกีฬา ยอมรับผิดเมื่อรู้ว่าตนผิด รู้จักเสียสละและให้อภัยแก่เพื่อนเมื่อเกิดข้อผิดพลาด โดยทำความเข้าใจถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดข้อผิดพลาดนั้น และร่วมมือกันปรับปรุงแก้ไขตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อไป ดังข้อความ

“แพ้กี่ช่างสิวะไอ้แซก กูยิงได้ตั้งลูกหนึ่ง” ป๋มคุย

“โธ่เอ๊ยไอ้ป๋ม ลูกนั้นนะมีงับหลับหลับตายิง ห่างโกลตั้งโยชน์ ดีแต่ไปโดนไอ้จ๊อแล้ว กระเด็นเข้าโกล”

...ป๋มยิ้มแผล่ เขาไม่สน แพ้ชนะไม่มีความหมาย เพื่อนที่รายล้อมอยู่นี้สำคัญกว่ามาก ชนะแล้วขาดเพื่อนมีประโยชน์อะไร แพ้แล้วได้เพื่อนดีกว่าตั้งมาก...

(ลูกบอลรวมเพื่อน : 112)

คงไม่มีใครจะปฏิเสธว่าการมีเพื่อนที่ดีทำให้โลกนี้น่าอยู่ขึ้น ในชีวิตของคนเราอาจไม่มีคนรักหรือคู่ชีวิตได้ แต่คงเป็นไปได้หากเราจะไม่มียุติเพื่อนสักคนโดยเฉพาะเพื่อนในวัยเยาว์ที่ทำให้กิจกรรมร่วมกันนั้นจะเกิดมิตรภาพที่ยั่งยืนกว่าเพื่อนวัยผู้ใหญ่หรือวัยทำงาน เนื่องจากปัจจุบันเป็นโลกแห่งการสื่อสารจึงมีการหลั่งไหลของวัฒนธรรมเข้ามาโดยผ่านทางสื่อต่างๆทำให้มิตรภาพที่ยั่งยืนผ่านกิจกรรมในวัยเยาว์ดังกล่าวข้างต้น ค่อนข้างเลือนรางหายไป

ในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ดังคำกล่าวที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” แสดงให้เห็นถึงการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย และมีความผูกพันกับธรรมชาติ ต่อมาเมื่อประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับแนวโน้มการพัฒนาของประเทศที่เน้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย ความอุดมสมบูรณ์และคุณภาพของธรรมชาติจึงลดน้อยลง มนุษย์จึงโยยหาความอุดมสมบูรณ์ โยยหามิตรภาพ และโยยหากิจกรรมในวัยเยาว์

3. ความเป็นเด็ก: พื้นที่ชีวิตแห่งการแสวงหาตัวตน

เด็กชายป๋ม เติบโตในครอบครัวที่เรียกได้ว่า “ฐานะดี” สำหรับคนชนบท กล่าวคือ มีแม่เป็นครูและพ่อเป็นทหารแต่พ่อของป๋มไม่อยู่บ้าน ป๋มคิดถึงพ่ออยู่เสมอและดีใจมากเมื่อพ่อกลับมาหา ทั้งนี้ปัญหาของเด็กที่เกิดมาฐานะดีท่ามกลางคนอื่น ๆ ที่ยากจน คือ ไม่มีเพื่อน เขากินอาหารอย่างที่คนอื่นไม่ได้กิน ใส่เสื้อผ้าสะอาดในขณะที่คนอื่นมอมแมม สำหรับเด็ก การไม่มีเพื่อนถือเป็นเรื่องใหญ่ ทำให้กิจกรรมในวัยเยาว์จึงจางลงทันที เด็กคนอื่น ๆ มองป๋มด้วยความหมั่นไส้กระทั่งโดนกลั่นแกล้ง ดังข้อความ

วันหนึ่งแม่ถามเขาว่า
“ป๋มอยากมีเพื่อนหรือลูก”
“ครับแม่ ป๋มไม่มีเพื่อนเลย”
“ที่โรงเรียนล่ะลูก ป๋มไม่มีเพื่อนเลยหรือ”
“พวกมันไม่ให้ป๋มเข้าหมู่ มันว่าป๋มอ้วน อ้วนอ้วน ทำอะไรก็ซ้ำ”

(อยากมีเพื่อนจัง : 28)

เมื่อไม่มีเพื่อนวิธีที่ ป๋ม เลือกกระทำเพื่อให้ได้เพื่อน คือ การทำตัวให้เหมือนกับเพื่อน ๆ ในหมู่บ้านได้แก่ เพื่อนใส่เสื้อนักเรียนสกปรก ป๋มทำให้เสื้อขาวสะอาดของตนเองสกปรก

ผู้เขียนแสดงทรรศนะให้เห็นความเป็นเพื่อนในวัยเด็ก ซึ่งไม่ได้ต้องการเงื่อนไขอะไรมากมาย สุดท้ายป๋มก็ได้เพื่อนใหม่ คือ “ล้วน” เป็นเด็กโง่ง อายุมากกว่า ตัวใหญ่กว่า วิธีชีวิตของป๋มกับล้วนเหมือนภาพตัดกันของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ป๋มร่ำรวย มีโอวัลตินเต็ม ไม่ต้องทำงานช่วยเหลือครอบครัว มีชีวิตเหมือนคุณหนู ในขณะที่ล้วนยากจน ไม่เคยลิ้มรสโอวัลติน รับภาระช่วยเหลือครอบครัวและโตเกินวัย ล้วนคอยสอนป๋มในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งดูแล้วเหมือนคนชนบทสอนคนเมือง ไม่ว่าจะเป็นการเกี่ยวหญ้า การขี่ควายและกิจกรรมเล่นสนุกอื่น ๆ ความเป็นเพื่อนแน่นแฟ้นขึ้นเมื่อล้วนกับป๋ม ต้องเผชิญหน้ากับ “เขี้ยว” เด็กอีกคนหนึ่งซึ่งค่อนข้างจะเกรง ป๋มโดนรังแกจากเขี้ยวเป็นประจำ อาทิ เขาเรื่องขณะที่ไปเล่นน้ำโขงกับล้วน เขาถูกล้อว่าเป็น “หมูอ้วน” และถูกข่มขู่จากเขี้ยว “มีงกล้ำมากนะที่ลงมาอาบน้ำโขงถึงกู” เขี้ยวขู่ (นักเลงโต : 55)

เด็กชายล้วนเสนอตัวช่วยเหลือป๋มโดยไม่เกรงกลัว ทำให้เขี้ยวไม่พอใจล้วนไปด้วยอีกคน อย่างไรก็ตาม จากเหตุการณ์ครั้งนี้มิตรภาพระหว่างป๋มกับล้วนก็แน่นแฟ้นขึ้น ส่วนเขี้ยวได้แต่เก็บความโกรธแค้นไว้และจ้องหาโอกาสจัดการกับล้วน แล้วโอกาสมาก็มาถึง ล้วนกับเขี้ยวต่อสู้กันตามประสาเด็ก ดูเหมือนว่าเขี้ยวจะสู้ไม่ได้ ป๋มจึงรับบทพระเอก เข้าไปห้ามล้วนและปลอบใจเขี้ยวกระทั่งที่สุดแล้ว เขี้ยวก็กลายมาเป็นเพื่อนอีกคนที่รักและสนิทสนมกันมาก พฤติกรรมหวงเพื่อน รักเพื่อน และปกป้องเพื่อนที่อ่อนแอกว่า ดั่งข้อความ เป็นภาพแทนพฤติกรรมเด็กทั้งในอดีตและปัจจุบันซึ่งเมื่อทะเลาะกันท้ายสุดก็เป็นเพื่อนรักกัน หากแต่ต่างกันที่การทะเลาะของเด็กในปัจจุบันผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทพิพากษาคดีแทนเด็กซึ่งในความเป็นจริงไม่มีเหตุการณ์ร้ายแรงแต่ผู้ปกครองตีตราเด็กที่ไม่ใช่ลูกของตนว่า เป็นเด็กที่มีนิสัยไม่ดี ก้าวร้าว เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าพื้นที่ชีวิตในการแสวงหาตัวตนของตัวละครที่กล่าวไป คือ เพื่อนและวีรกรรมที่น่าจดจำในวัยเด็ก โดยเฉพาะเด็กชายป๋มที่พยายามทำทุกอย่างเพื่อให้มีเพื่อนเล่นโดยไม่มีแบ่งฐานะไม่รังเกียจเพื่อนวัยเดียวกัน

4. ลูกแม่น้ำโขง: การสร้างความหมายผ่านวรรณกรรมเยาวชน เรื่อง “ลูกแม่น้ำโขง”

4.1 การสร้างความหมายผ่านฉากและสถานที่

ฉาก (Setting) เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีอยู่ในเรื่องเล่าแทบจะทุกประเภท เนื่องจากฉากเป็นสถานที่ที่ดำเนินเหตุการณ์ต่าง ๆ ภายในเรื่องซึ่งสามารถบอกความหมายบางอย่างในเรื่องและมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของตัวละคร (อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์ : 40) รูปแบบการนำเสนอฉากและสถานที่ ในนวนิยาย “ลูกแม่น้ำโขง” ได้แก่ ฉากบ้าน พื้นที่สาธารณะ สถานที่คับขัน สถานที่ให้

ความสุขหรือธรรมชาติ มีหน้าที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) เป็นแบบครวณที่สอดคล้องกับการกระทำของตัวละคร (2) บอกสถานที่ เวลา รวมทั้งสร้างอารมณ์ให้กับผู้อ่าน และ (3) เสริมบุคลิกตัวละครให้เด่นชัด ฉากและสถานที่ “ลุ่มน้ำริมฝั่งโขง” ถือได้ว่าเป็นจุดหลอมรวมให้ตัวละครมีกิจกรรมทำร่วมกันและเป็นสถานที่ที่ทำให้ชีวิตในวัยเยาว์ของตัวละคร เกิดมิติภาพทั้งมิติภาพฝั่งไทยและฝั่งลาว ดังข้อความ

...คิดๆ ฝันๆ มองเห็นภาพตัวเองว่ายน้ำออกไปกลางแม่น้ำโขงแล้ว วายกลับมายังเพื่อนๆ เขาคงสนุกมาก ยิ่งหากมีเพื่อนมาก ๆ ได้ว่ายแข่งกันได้เข้าหมู่เข้าพวกเดียวกันก็คงมีความสุขมากขึ้น...

(นักเลงโต : 55)

...สามแรงช่วยกันพยุ่งร่างกระเสือกกระสนเข้าฝั่งลาวอีกครั้ง แต่ครั้งนี้วัตถุประสงค์ต่างจากขามาครั้งแรก ครั้งนี้เพียงต้องการเอาคนมาส่งเมื่อถึงฝั่งโขงคิที่ตลิ่งช่วงนี้อยู่เสมอน้ำเชี่ยวกับคลื่นปั่นขึ้นก่อน แล้วดึงตัวเด็กลาวที่เป็นตะคิวขึ้นไปบนฝั่ง แล้วนอนแผ่หลายอย่างหมดแรง...

(ลูกแม่น้ำโขง : 152)

จากข้อความข้างต้น ฉากสะท้อนความสัมพันธ์เชิงประสบการณ์กับสถานที่ที่เกิดและเติบโต กล่าวคือ เป็นจุดกำเนิดพื้นฐานของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและเป็นจุดเริ่มต้นการก้าวสู่โลกภายนอก ดังนั้น ความผูกพันและความทรงจำกับสถานที่ที่จะเริ่มขึ้นในวัยเด็ก เมื่อโตขึ้นจึงโยยหาสถานที่แห่งความทรงจำเหล่านั้น ฉากและสถานที่ “ลุ่มน้ำริมฝั่งโขง” ทำให้เห็นท่วงท่าของการเขียนเต็มไปด้วยน้ำเสียงแห่งการโยยหาอดีตที่เลยลึบย้อนกลับมาไม่ได้เช่นเดียวกับสายน้ำไม่เคยไหลย้อนกลับมา อีกทั้งเป็นการนำเสนอสถานที่ในสังคมชนบทที่แสนสุข ดังที่ มาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (อ้างถึงใน ธัญญา สังข์พันธานนท์, 2547) กล่าวถึงการโยยหาสถานที่ ความว่า การโยยหาสถานที่ใดสถานที่หนึ่งเป็นพิเศษนั้นเป็นธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์และสะท้อนถึงความปรารถนาที่ติดตัวเรามาตั้งแต่กำเนิดที่จะมีชีวิตที่แท้จริงกว่าชีวิตที่เป็นอยู่แก่กันแท้ของแนวคิดเกี่ยวกับการกลับสู่บ้านเกิด คือ มโนทัศน์ของตัวตนอันจริงแท้และระยะห่างจากตัวตนที่แท้จริง ที่เรา สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งสามารถกำหนดและตีกรอบตัวตนที่แท้จริงของปัจเจกบุคคลโดยที่สถานที่อื่น ๆ ไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ สรุปได้ว่าความผูกพันและความทรงจำ “ลุ่มน้ำริมฝั่งโขง” เป็นสถานที่แห่งการโยยหาอดีตโดยการสร้างความหมายผ่านฉากและสถานที่

4.2 การสร้างความหมายผ่านพฤติกรรมของตัวละครและบทสนทนาของตัวละคร

ตัวละคร หรือ Character คือบุคคลที่นักเขียนสมมุติขึ้นมาเพื่อให้กระทำพฤติกรรมในเรื่อง คือผู้มีบทบาทในเรื่อง หรือเป็นผู้ทำให้เรื่องเคลื่อนไหวดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทาง ตัวละครตามนัยดังกล่าวนี้มีได้หมายถึงมนุษย์เท่านั้น หากแต่รวมถึงพืช, สัตว์ และสิ่งของด้วย

นวนิยายเรื่อง “ลูกแม่น้ำโขง” แสดงให้เห็นการสร้างความหมายผ่านพฤติกรรมของตัวละครและบทสนทนาของตัวละคร ตัวอย่างบทสนทนายระหว่างครูสมเกียรติกับพ่อของป๋ม ที่แสดงให้เห็นถึงอาชีพข้าราชการทหาร ดังข้อความ

...“หายไปหลายเดือนนะคง เป็นไงบ้าง สบายดีมั๊ย มาลาเรียหายขาดละยัง”

“ก็ยังเป็น ๆ หาย ๆ อยู่พี่ นาน ๆ ไหล่มาที”

“ทำไมไม่ทำเรื่องย้ายมาอยู่ทางบ้านเราทางบ้านเราละ ที่อุดรก็มีค่ายทหาร จะได้ไม่ต้องไปไกล ๆ ซ่อนกลิ่นกับไอ้ป๋มมันจะได้ไม่ว่าเหว”

“พีก็เรียดิ...ผมอยากย้ายใจจะขาด แต่มันไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ พีก็รู้”

(พ่อไปส่งโรงเรียน : 95)

ข้อความข้างต้น เป็นภาพแทนของ คง ซึ่งเป็นคนพลัดถิ่น พลัดพรากจากบ้านเกิด จากครอบครัว เพื่อไปรับราชการต่างจังหวัด บทสนทนาผ่านตัวละครดังกล่าวสื่อถึงการโยกย้ายบ้านเกิด โหยหาความอบอุ่นจากครอบครัวที่กินความไปถึงเพื่อนบ้าน ชุมชน และประเทศ

4.3 การสร้างความหมายผ่านมุมมองของผู้แต่ง

นวนิยาย “ลูกแม่น้ำโขง” เป็นการเล่าเรื่องด้วยสรรพนามบุรุษที่ 3 กล่าวคือ เป็นการบรรยายในมุมมองของผู้เขียนทั้งหมด จะเขียนฉากไหน ใครพูดกับใคร อย่างไรก็ได้ทุกอย่าง ดังข้อความ

ยายชื่อเข็ม ยายค่อยๆ บรรจงคลี่ตากเส้นยาสูบที่ซ่อนกลิ่น แม่ของป๋มเพิ่งจะขอยเสร็จ ลงบนแผงตากยาที่เรียกว่า ฝากระแต่ ฝากระแต่เป็นแผงไม้ไผ่...

(ป๋ม...เด็กชายตัวอ้วน : 14)

...ขากลับเธอแวะทำธุระก่อนจะถึงบ้าน เด็กนักเรียนที่กำลังเดินทางกลับบ้าน พอผ่านมาและจำได้ว่าเป็นรถของใคร ทุก ๆ คนก็จะยกมือไหว้รถมอเตอร์ไซค์ของเธอ...

(ได้เพื่อนแล้ว : 38)

ผู้เขียนแสดงให้เห็นภาพแทนในอดีตให้กลับมา เป็นการโยกย้ายอดีตในชุมชนไม่ว่าจะเป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประกอบอาชีพ เช่น การทำยาสูบ ออกมาในรูปแบบเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น และพฤติกรรมและการเคารพครูของนักเรียนในอดีตที่มีความเกรงกลัวแม่แต่เห็นรถซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ครู นักเรียนก็ยังไหว้สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการสร้างความหมายผ่านมุมมองของผู้แต่งได้อย่างแยบยล

4.4 การสร้างความหมายผ่านการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ

นวนิยาย “ลูกแม่น้ำโขง” ประกอบสร้างการใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

1) ลุ่มแม่น้ำโขง การใช้สัญลักษณ์แห่งการหลอมรวมมิตรภาพในวัยเยาว์ไร้พรมแดนอย่างน่าสนใจ การนำเสนอภาพประกอบฉากและสถานที่ของเรื่องราวเห็นถึงความงดงามของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตผู้ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพประมงของชุมชนริมฝั่งโขง การปลูกฝักสวนครัว ปลูกยาสูบ เป็นต้น

ป๋ม เติบโตขึ้นพร้อมกับการเรียนรู้ชีวิตแห่งแม่น้ำโขง การหาปลาและสัตว์น้ำต่าง ๆ เขาหัดว่ายน้ำโดยยายแนะนำเขาว่าต้องให้มดแดงกัดสะตือ จะทำให้ตัวเบา ลอยบนผิวน้ำได้สบายซึ่งเขาก็ทำตามที่ยายบอกจริง ๆ และเกิดความมั่นใจจนสามารถว่ายน้ำได้ ดังข้อความ

“หา...ยายว่าไงนะ เอามดแดงกัดสะตือ เอามากัดทำไมละลาย”

“มดมันตัวเบา มันไม่จมน้ำ เอ็งเคยเห็นไหม มดจมน้ำตาย”

(มดแดงกัดสะตือ : 62)

...ประเทศไทยกับประเทศลาวขยับเข้าใกล้กันจนสามารถว่ายน้ำข้ามฝั่งไปหากันได้ หาดทรายทางฝั่งบ้านป๋มเหยียดยาวออกไปอีกไกลมาก ต้องจูงควายลงน้ำเป็นระยะทางไกลกว่าเดิม

(ข้ามฝัก : 142)

จากข้อความแสดงให้เห็นวิถีชีวิตผู้เฒ่าในชุมชนและมิตรภาพในวันเยาว์อย่างไร้พรมแดน กล่าวคือ ลูกแม่น้ำโขงเติบโตไปตามวิถี เมื่อเวลาผ่านไปจึงเกิดการโยกย้ายถิ่นฐานของการพึ่งพาอาศัย โหยหาความเป็นธรรมชาติ และโยกย้ายมิตรภาพในวันเยาว์ผ่านลุ่มแม่น้ำโขง โดยใช้สัญญะทางธรรมชาติ ประกอบสร้างความหมายของแม่น้ำทั้งในมิติทางกายภาพและมิติทางจิตวิญญาณ

ทางกายภาพ คือ ภาพแทนของธรรมชาติที่เปรียบเสมือนสายเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนลุ่มแม่น้ำโขง ส่วนมิติทางจิตวิญญาณ แสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างตัวละครกับถิ่นฐานบ้านเกิด

2. ภาพแทนของตัวละคร ภาพแทนของชนชั้นกลาง ได้แก่ ครอบครัวของป๋ม โดยเฉพาะป๋ม ซึ่งเป็นภาพแทนของตัวละครที่ผู้เขียนได้สร้างปมของเด็กที่เกิดมามีฐานะดี ท่ามกลางเด็กคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านที่ “ยากจน” กลายเป็นเด็กไม่มีเพื่อน ผู้เขียนใช้สัญญะเรื่องอาหารการกิน การแต่งกายของป๋มสื่อถึงความแตกต่างกับเด็กวัยเดียวกัน กล่าวคือ เขากินอาหาร ใส่เสื้อผ้าอย่างที่เด็กคนอื่นในหมู่บ้านไม่มี ขณะที่ครูสมเกียรติ เป็นภาพแทนของข้าราชการครู ผู้แต่งให้ตัวละครบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมวิชาชีพครู ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเข้าค่ายพักแรม บทลงโทษที่เหมาะสมแก่เด็กนักเรียน เป็นต้น ที่นอกจากนี้จุดที่ผู้เขียนเน้นมากที่สุดคือ วิถีชนบทแสนงามที่มาจากการโอบอุ้มค้ำจุนของธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ รวมถึงการดำเนินชีวิตตามวิถีและคุณค่าที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นถึงการโยกย้ายถิ่นฐานที่เป็นปรากฏการณ์สังคมเป็นพื้นฐานสำคัญในกระบวนการที่ซับซ้อนของชนชั้นในสังคมโลกสมัยใหม่

3. ภาพแทนกิจกรรมการเข้าค่ายลูกเสือในปัจจุบัน เสมือนภาพแทนความล้มเหลวการจัดการศึกษาวิชาลูกเสือ ผู้เขียนแสดงทรรศนะว่า การเข้าค่ายลูกเสือในปัจจุบันเหมือนกับไปฝึกนักครูสมเกียรติ เป็นภาพแทนข้าราชการครูที่ให้ความสำคัญกับการเข้าค่ายลูกเสือและไม่เห็นด้วยกับการเข้าค่ายลูกเสือในปัจจุบัน ดังข้อความ

“การออกค่ายพักแรมลูกเสือได้ให้อะไรแก่เด็ก ๆ อย่างจริงจังบ้างไหม ลูกเสือที่ลั่นเกล้า ลั่นกระหม่อมรัชกาลที่ 6 ทรงวางรากฐานเอาไว้มันเป็นสิ่งที่ดีแน่นอน เป็นการฝึกให้เด็กมีระเบียบวินัย มีความอดทน กล้าหาญ เสียสละ แต่กาลเวลาล่วงเลยผ่านมา อุดมการณ์ของลูกเสือถูกละเลย เป้าหมายของการพักแรมก็เบี่ยงเบนไป เวลาออกค่ายพักแรม ครูเองกลับทำตัวอย่างที่ไม่ดีให้นักเรียนเห็น เช่น ตั้งวงดื่มเหล้าและเล่นการพนัน แล้วก็สั่งให้เด็กเอาไก่เป็น ๆ มาเชือดทำกับแก้ม”

(ไปพักแรม : 80)

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการโยกย้ายการเข้าค่ายพักแรมลูกเสือตามอุดมการณ์ของในหลวงรัชกาลที่ 6 ทรงวางรากฐานเอาไว้ ซึ่งปัจจุบันแนวการปฏิบัติผิดเพี้ยนไปจากอดีต

สรุปและอภิปรายผล

บทความลูกแม่น้ำโขง: การถวิลหามิตรภาพที่แสนหวานในวรรณกรรมเยาวชนของไทย ทำให้เห็นถึงการโหยหาอดีตผ่านเรื่องราวต่าง ๆ ได้แก่ การสร้างความหมายผ่านฉากและสถานที่ การสร้างความหมายผ่านพฤติกรรมของตัวละครและบทสนทนาของตัวละคร การสร้างความหมายผ่านมุมมองของผู้แต่ง การสร้างความหมายผ่านการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ตอนจบของนวนิยายเรื่องนี้เป็นบทส่งท้าย แสดงให้เห็นการโหยหาภาพในวัยเด็กอย่างชัดเจน เนื่องจากจากการโหยหาอดีตดังกล่าวทำให้ปัจเจกบุคคลเล็งเห็นความสำคัญกับการสำนึกบ้านเกิด รักถิ่นฐานเดิมตั้งแต่เกิดและเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ แน่นนอนว่าเราย่อมมีความผูกพันกับสิ่งที่รักและที่ตั้งถิ่นฐานในอดีต ทว่าเพื่อความเจริญก้าวหน้าแม้จะย้ายไปตั้งถิ่นฐานหรือไปทำงานที่ใดก็ตาม ผู้ที่มีการย้ายถิ่นฐานเพื่อเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่นั้นย่อมเกิดความอ้างว้าง ขาดญาติมิตร จึงถวิลหาอดีตที่สวยงามจากบ้านเกิดเมืองนอน แต่ทว่าทุกคนก็อยากที่จะย้อนกลับมาบ้านเกิดของตัวเอง ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีความสุขในการใช้ชีวิต จึงทำให้เกิด “กระแสการถวิลหาอดีต”

อารมณโหยหาอดีตในสังคมไทยมีสองสาเหตุสำคัญคือ ชาตินิยมใหม่และภาวะวิกฤตตัวตน โดยที่สังคมเคลื่อนตัวอย่างรวดเร็วทำให้คนในสังคมไม่มีหลักยึด ฉะนั้นผู้คนต่างโหยหาที่มาและรากของตนเอง การคิดคำนึงถึงอดีตไปปัจจุบันจึงเป็นปฏิกิริยาของผู้คนในสังคมที่ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในฐานะของผู้บริโภคที่มีต่อเทคโนโลยีและเครื่องมือสื่อสารที่ทำให้การติดต่อสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ตอบสนองความต้องการของผู้คนแต่ก็ทำให้ชีวิตของผู้คนต้องดิ้นรนต่อสู้แข่งขันกันมากขึ้นและกลายเป็นผู้บริโภคในระบบทุนนิยมส่วนก้าวแรกของมิตรภาพอันอบอุ่น คือ “มิตรภาพที่แสนหวานในวัยเยาว์” ความเป็นเพื่อนจะทำหน้าที่ของมันเอง ไม่ว่าฐานะร่ำรวย ยากจน ใหญ่โต เป็นเด็ก หรือผู้ใหญ่ ความเชื่อมั่นในมิตรภาพของความเป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกที่สำคัญคือ ควรเคารพสิทธิและเสรีภาพของทุกคนสังคมจึงจะไม่ฉุนฉวย

เอกสารอ้างอิง

ชมชาติ. (2544). *ลูกแม่น้ำโขง*. กรุงเทพฯ : นานามีบุ๊ค.

ฐิติรัตน์ ปิ่นแก้ว. (13 พฤศจิกายน 2561). *การพัฒนาลุ่มน้ำโขง*. สืบค้นจาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/uniformedscholars/2011/08/05/entry-2>

ัญญา สังขพันธานนท์. (2547). *ดำดิ่งลงสู่แม่น้ำรำลึก สายธารบทกวีแห่งการโหยหาอดีต*. กรุงเทพฯ : กรุงเทพฯธุรกิจ.

พัฒนา กิตติอาษา. (บ.ก.). (2546). *มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทยรวมสมัย*. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

เหมียวสุข. (26 ตุลาคม 2561). *NOSTALGIA กาวชาหาอดีต – วิถีชีวิต*. สืบค้นจาก <http://sukkunsi.multiply.com/reviews/item/2>